

BRANKA TAFRA

ISTOPISNICE I ISTOSLOVNICE U HRVATSKOM JEZIKU

Razlikovna se uloga fonema i prozodijskih jedinica u hrvatskom jeziku ostvaruje u mijenjanju gramatičkih i leksičkih značenja oblikâ riječi/riječî ili različitih riječî, s tim da se promjenom fonema dobivaju slovopisne različnice (heterogrami), npr. *pićem* i *bićem*, *spavačica* i *spavaćica*, dok je uvjet da se ostvari razlikovna uloga naglaska upravo postojanje homograma (*luk /lûk/* i *luk /lȕk/*), o kojima će u radu biti više riječi. Dat će se tipologija heterofonskih homograma (raznozvučnih istoslovnica[1]), primjera koji imaju jednak grafemski slijed, a različit prozodemski slijed, npr. *luk* i *luk*. Pritom će se razgraničiti primjeri koji pripadaju gramatici od primjera koji pripadaju rječniku. Na početku treba objasniti naslov. Budući da su nam potrebna dva naziva za slovopisne pojmove,[2] jedan za primjere *luk* i *luk*, a drugi za *lûk* i *lȕk*, u radu se razlikuju *homogrami* i *homografi*.[3] Homogrami su riječi ili oblici jednaka grafemskoga sastava (*istoslovnice*) bez obzira na to jesu li im naglasci jednaki ili nisu, npr. *mol* i *mol* (homofoni) te *pas* i *pas* (heterofoni), a homografi (*istopisnice*) podudaraju se potpuno i po grafemskom i po prozodemskom slijedu, što je vidljivo iz slovopisa, npr. *môl* i *môl*. Iako bi se nazivi *homogram* i *homograf* mogli smatrati sinonimima, uveli smo razliku zato što se u kroatistici netočno nazivaju istopisnicama (homografi) i primjeri tipa *pèčēnje* i *pečénje*,[4] ali i paronimima kao što Babić (1990: 207) naziva "dvije ili više riječi koje imaju isti glasovni kostur, ali se razlikuju akcentom, npr. rȅpnī od rȅpa i répnī ili rêpnī od rêp, bȁbin od bȁba i bábin od bábo".

S obzirom na to da naglasak u hrvatskom jeziku ima razlikovnu ulogu, kad napišemo *répnī* i *rêpnī*, riječ je o heterografima jednako kao da smo napisali *buka* i *muka* ili *stol* i *krov*. Knežević je (1970) objavio rječnik homofona i homograma u hrvatskom i srpskom, s tim da je u odnos stavio i različite vrste riječi, npr. *skȕp* im. i *skûp* pridj., ali i njihove oblike, npr. *dân* im. i *dân* gl. pridj. Prvi par svrstavamo u heterografe, a drugi u homografe. Ako se ne pišu naglasci, tada ih nazivamo homogrami. Ni jedan od ta dva para ne ulazi u leksičko-semantičke odnose jer nisu jedinice iste razine.

U hrvatskoj se gramatici tradicionalno prozodijski sustav obrađuje u sklopu fonologije, ali i morfologije u kojoj se opisuju naglasni tipovi promjenjivih riječi. Poznato je da pro-

---

1 U hrvatskom jeziku *slovnica* je prevedenica posuđenice *gramatika*. Iako je motivacija za tvorbu naziva *istoslovnica* poslužio pridjev *istoslovni* (analogija prema *istozvučni* > *istozvučnica*), treba imati na umu da je ovdje riječ o grafemima, a ne o slovima, jer nas zanima bilježenje jednakih fonemskih slijedova u riječima i njihovim oblicima. S obzirom na složenost nazivlja upotrebljavat ćemo uz hrvatske nazive i posuđenice da bi bilo jasnije o čem je riječ.

2 Zasad lučimo samo slovopisne pojmove premda se oni isprepleću s prozodijskim, ali o tome poslije. Tipologiju svih slučajeva leksičkoga podudaranja na grafijskoj i fonijskoj razini razradio je Šipka (1990). Sporno je pitanje može li se sve te primjere s „homo" (npr. *homomorfija, homoformija, homotonija*) svesti pod homonimiju kao što je on učinio.

3 Zahvaljujem kolegi Šimi Demi, klasičnomu filologu, na poticajnom e-dopisivanju i pomoći pri terminološkom razlučivanju pojmova.

4 Vidi više o tom poslije.

mjenjive riječi mijenjaju naglasak u svojim paradigmama pa je školski primjer za sva četiri novoštokavska naglaska padežna paradigma imenice *lonac*: N *lònac*, G *lónca*, N mn. *lônci*, G mn. *lònācā*. U leksikologiji je pak naglasak na istopisnim leksemima važan za definiciju homonimije te se tako o prozodijskim jedinicama može govoriti u različitim jezikoslovnim disciplinama.

U hrvatskom jeziku prozodijske jedinice imaju razlikovnu ulogu jednako kao i fonemi, i to je općepoznata činjenica, ali se obično ne kaže što se to sve razlikuje. Dakle, razlikovna se uloga fonema i prozodijskih jedinica ostvaruje u mijenjanju gramatičkih i leksičkih značenja oblikâ riječi/riječî ili različitih riječî,[5] s tim da se promjenom fonema dobivaju heterogrami (raznoslovnice), npr. *pićem* i *bićem*, *spavačica* i *spavaćica*, dok je uvjet da se ostvari razlikovna uloga naglaska upravo postojanje homograma, npr. *luk* (*lûk)* i *luk* (*lùk*). Dosad, koliko se iz dostupne literature zna, nije razrađena tipologija primjera u kojima se ostvaruje naglasna razlikovna funkcija. *Hrvatska gramatika* (1995: 74) nabraja samo tri tipa opreka "ostvarenih isključivo naglasnim svojstvima": opreke između različitih riječi, opreke između različitih oblika iste riječi i opreke između oblika različitih riječi. Iz primjera u toj gramatici vidi se da su uzeti u obzir minimalni parovi naglasnih opreka, ali su izvan zanimanja jezikoslovaca ostali homogrami koji se razlikuju po naglasku na različitim slogovima. U ovom će radu biti više riječi o homogramima (istoslovnicama) i o njihovu gramatičkom i leksičkom statusu u standardnom jeziku. Riječ je zapravo o naglasnim različnicama tipa *grad* (*grâd*) i *grad* (*gràd*), *pečenje* (*pèčēnje*) i *pečenje* (*pečénje*), *svećenik* (*svèćenīk*) i *svećenik* (*svećènīk*) te *prezimena* (*prèzimena*) i *prezimena* (*preziménā*).

Budući da se u hrvatskom jeziku ne pišu naglasci, postoje riječi i oblici koji u slovopisu imaju jednak slijed grafema, jednako se pišu (homogrami). Ako im je jednak i slijed prozodema, jednako se i izgovaraju (homofoni), a ako se naglasno razlikuju, izgovaraju se različito (heterofoni) bez obzira na to što su izjednačeni u slovopisu. Zbog toga mogu imati različit gramatički i leksički status, što pokazuju i navedena četiri para naglasnih različnica. Svaki je par slučaj za sebe. Homofonski homogrami (istozvučne istoslovnice) privlačili su veću pozornost istraživača, uglavnom leksikologa, dok su heterofonski homogrami (raznozvučne istoslovnice) ostale ortoepski problem na koji su upozoravani oni koji u javnom govoru trebaju imati uzoran izgovor, npr. glumci i spikeri,[6] ali nije uvijek jasno je li u tom slučaju riječ o naglasnim dubletama ili nije. Brozović je već u 1. broju *Jezika* pisao o naglasnim dubletama tipa *pròzor* i *prózor* u svom rodnom zeničkom kraju, dok je naglasno različite homograme koji se razlikuju po značenju nazvao "akcenatske pseudodublete", npr. lokativ *u pogledu* (*U pòglēdu svoje drage nalazim ...*) i *u pogledu* (*U poglédu onog slučaja ...*[7]). Ako se razlikuju po značenju, jesu li to i različite riječi? Brozović je iznio još nekoliko primjera "pseudodubleta" iz zeničkoga govora u Bosni pa ćemo se na njih vratiti jer se neke od njih ostvaruju i u standardnom jeziku. Osim u znanstvenim radovima naglasci se ne pišu

[5] Ili, kako bi to rekli Silić i Pranjković (2005: 18): „Naglasak je kao razlikovno obilježje činjenica rječnika (leksika) i činjenica morfologije."

[6] U njihovu se govoru treba čuti izgovorna razlika dvaju oblika imenice *glas* u stihu iz Mažuranićeva epa "Smrt Smail-age Čengića": *Od sto glásā glâsa čuti nije.*

[7] Primjeri su Brozovićevi.

pa se nameće potreba za razlikovanjem parova *mol* i *mol* te *luk* i *luk.* Na slovopisnoj su razini to istoslovnice (homogrami), a kad se uključi i jezična razina, tada su *mol* i *mol* istozvučnice (homofoni), a *luk* i *luk* raznozvučnice (heterofoni), odnosno ako se uključe obje razine, možemo govoriti o istozvučnim istoslovnicama (homofonski homogrami) *mol* i *mol* i raznozvučnim istoslovnicama (heterofonski homogrami) *luk* i *luk*. Ako se napiše naglasak: *môl* i *môl*, na slovopisnoj su razini to istopisnice (homografi), a na jezičnoj istozvučnice (homofoni), a ako se uključe obje, riječ je o istozvučnim istopisnicama (homofonski homografi). Budući da uvodimo novìne u slovopisno nazivlje, dajemo nazivlje u tablici zajedno s prozodijskim da bude preglednije:

Tablica 1. Slovopisno nazivlje (internacionalno)

kriterij	primjer	jezična razina	slovopisna razina	jezična i slovopisna razina
bez pisanja naglaska	*mol* i *mol*	homofoni	homogrami	homofonski homogrami
	luk i *luk*	heterofoni	homogrami	heterofonski homogrami
s pisanjem naglaska	*môl* i *môl*	homofoni	homografi	homofonski homografi
	lûk i *lùk*	heterofoni	heterografi	heterofonski heterografi

Tablica 2. Slovopisno nazivlje (domaće)

kriterij	Primjer	jezična razina	slovopisna razina	jezična i slovopisna razina
bez pisanja naglaska	*mol* i *mol*	istozvučnice	istoslovnice	istozvučne istoslovnice
	luk i *luk*	raznozvučnice	istoslovnice	raznozvučne istoslovnice
s pisanjem naglaska	*môl* i *môl*	istozvučnice	istopisnice	istozvučne istopisnice
	lûk i *lùk*	raznozvučnice	raznopisnice	raznozvučne raznopisnice

Iako su svi ti nazivi tvorbeno i značenjski prozirni, jezikoslovni radovi pokazuju razlike u njihovu tumačenju[8] pa ćemo se zato još zadržati na njima.

Oblici riječi/riječî ili dvije riječi i više riječî kojima je slijed fonema (fonološka razina), pa otuda i grafema (slovopisna razina) jednak[9] nazivaju se istoslovnice (homogrami). Istoslovnice u hrvatskom jeziku mogu biti:

a. dva oblika (NA jd. *stol*) ili više oblikâ iste riječi (DLI mn. *stolovima*)
b. oblici dviju riječi ili više riječi (pet oblika *unuka*: GA jd. i G mn. od *unuk* te N jd. i G mn. od *unuka*; devet oblika *pile*: NAV jd. imenice *pile*, G jd. i NAV mn. imenice *pila*, 3. l. mn. prezenta od *piliti*, gl. pridjev radni ž. r. mn. od *piti*)

[8] Iznenađuje, na primjer, ova definicija: „Riječi koje se isto pišu, a različito izgovaraju zovu se homofoni ili istozvučnice" (Hudeček i Mihaljević 2009: 164). Jednako u tom radu (str. 162) iznenađuje vezanje uz homografe „istost pisma". Pismo je mnogo širi pojam od jednakosti pisanja dviju riječi *luk* i *luk*.

[9] Često se u literaturi ne razlikuju pojmovi *jednak* i *isti* pa se govori o istim oblicima ili riječima, a trebalo bi o jednakim. Čim postoje dvije jedinice, one mogu biti samo jednake, nikako iste (Tafra i Košutar 2008). Stoga bi ispravni nazivi trebali biti *jednakopisnice* i *jednakozvučnice*, ali se zbog prilične usvojenosti ostavljaju nazivi *istopisnice* i *istozvučnice*.

c. dvije riječi ([1]*list* 'papir'[10], [2]*list* 'mišićni dio potkoljenice') ili više riječî [1]*kosa* 'dlake na glavi', [2]*kosa* 'oruđe', [3]*kosa* 'strmina'; [1]*grad* 'naseljeno mjesto', [2]*grad* 'tuča', [3]*grad* 'mjerna jedinica za jakost alkohola')

Ako oblici riječi/riječî ili ako dvije riječi i više riječî imaju jednak slijed fonema i napisanih prozodema (obično u jezikoslovnim tekstovima), riječ je o istopisnicama (homografima). Ako oblici riječi/riječî ili dvije riječi i više riječî imaju jednak slijed fonema, a različite prozodeme koji nisu napisani (redovito u nejezikoslovnim tekstovima), riječ je o istoslovnicama (homogramima). Ako se u tom slučaju prozodemi napišu, više nije riječ o istopisnicama. To je potrebno istaknuti jer se u znanstvenim radovima (Hudeček i Mihaljević 2009: 164) proglašavaju homografima i ovakvi primjeri: *pèčēnje* 'gl. im. od *peći*' i *pečénje* 'pečeno meso'. Čim se napišu različiti naglasci, nisu više istopisnice. U tom slučaju, kako je već rečeno, riječ je o heterografima (raznopisnicama).

Oblici riječi/riječî ili dvije riječi i više riječî kojima je slijed i fonema i prozodema jednak nazivaju se istozvučnice (homofoni)[11]. Da bude sasvim jasno, naglasci i dužine moraju biti jednaki, odnosno sva odsječna i nadodsječna obilježja moraju biti jednaka. Istozvučnice u hrvatskom jeziku mogu biti:

a. dva oblika (NA jd. *stôl*) ili više oblikâ iste riječi (DLI mn. *stòlovima*)
b. oblici različitih riječi (G mn. od *unuk*: *ȕnūkā* i G mn. od *unuka*: *ȕnūkā*)
c. dvije riječi ([1]*lîst* i [2]*lîst*) ili više riječî ([1]*kòsa*, [2]*kòsa* i [3]*kòsa*; [1]*môl*, [2]*môl*, [3]*môl*, [4]*môl*).

Primjeri pod a. gramatički su homonimi, a primjeri pod c. leksički su homonimi. U hrvatskom jeziku homonimi moraju biti i istoslovnice i istozvučnice. No, nisu sve istozvučnice homonimi. Da bi stupile u homonimijske odnose, one moraju zadovoljavati određene kriterije (Tafra 1986). Ostavit ćemo zasad po strani problem dokle pritom mora sezati istozvučnost, odnosno moraju li i svi oblici promjenjivih riječi biti istozvučni ili samo kanonski likovi.

Postoje istozvučnice koje nisu istopisnice, pa tako zbog prenošenja naglaska na proklitiku dio je istozvučnica razgraničen pravopisno: *nèstaje* (*brod nestaje u magli*) i *nè staje* (*on ne staje govoriti*), *nà pamēt* (*pasti na pamet*) i *nàpamēt* (*naučiti napamet*), *nà oko* i *nàoko*.

Odnos homograma i homofona razlikuje se od jezika do jezika, što je posljedica različitih pravopisa i pravogovora te različitih prozodijskih sustava. Stoga uloga prozodema u hrvatskom jeziku nije jednaka ulozi koju prozodemi imaju u drugim slavenskim jezicima. U nekim su slavenskim jezicima, na primjer u ruskom, *luk* i *luk* homonimi, dok u hrvatskom jeziku nisu ponajprije zbog naglasne razlike jer ne zadovoljavaju jedan od osnovnih uvjeta – nemaju jednake izraze. Ima i obratnih slučajeva da se u drugom slavenskom jeziku homogrami razlikuju naglaskom, a u hrvatskom nema te naglasne razlike. Tako u slovenskom jeziku postoje dvije riječi, dva heterografa: *bólnica* i *bolníca*, a u hrvatskome ostaje neiskorištena mogućnost da se uz *bólnica* 'ustanova za liječenje' pojavi i *bôlnica* 'žena koja pati od bolova' (parnjak od *bolnik*[12]). Hrvatski se od slavenskih jezika razlikuje i po razlikovnoj

[10] Ne daju se potpune definicije, nego tek njihove naznake radi prepoznavanja značenja riječi.

[11] Rječnik LZ–ŠK pod natuknicom *istozvučnica* daje ovu definiciju: "riječ različita po značenju i pisanju od riječi s kojom se izgovara". Ta je definicija pogrešna jer nije točno da mora postojati i razlika u pisanju. Upravo je obratno, većinom su istozvučnice ujedno i istopisnice.

[12] Za riječ *bolnik* usp. Tafra 2005: 261.

ulozi dužine. Iako se ona sve više u govoru gubi, njezina je razlikovna uloga itekako funkcionalna: *Gdje su òstali òstālī?*[13]

Ako se uzmu u obzir sve naglasne različnice, dobiva se sedam vrsta odnosa među njima, odnosno sedam tipova heterofonskih homograma, s tim da bi se svaki dalje mogao razraditi,[14] a ovdje se navode tipični primjeri samo za ilustraciju:

1. oblici jedne riječi: 3. l. jd. prezenta, 2. i 3. l. jd. aorista *baci* (*bâcī*) i 2. l. imperativa *baci* (*báci*); N jd. *žena* (*žèna*) i G mn. *žena* (*žénâ*); G jd. *žene* (*žènē*) i NAV mn. *žene* (*žène*); određeni lik pridjeva *zelena* (*zèlenā*) i neodređeni *zelena* (*zelèna*); D jd. (nekih imenica) *gradu* (*grâdu*) i L jd. *gradu* (*grádu*) itd.
2. oblici različitih riječi: gl. pridjev radni ž. r. mn. od *piti*: *pile* (*one su pȉle sok*) i 3. l. prezenta od *piliti*: *pile* (*oni pílē drva*)
3. oblik jedne riječi i kanonski lik druge: pridjev radni *bilo* (*dijete je bílo pospano*) i imenica *bilo* (*bȉlo* ‘puls’); G jd. *roda* (*ròda* < *rôd*) i N jd. *roda* (*róda* ‘vrsta ptice’)
4. dvije riječi od kojih je jedna nastala konverzijom: pridjev *junački* (*jùnāčkī*) i prilog *junački* (*jùnāčki*)
5. naglasne dublete
   a. jednoga oblika: *pročìtao* i *prȍčitao* (Rječnik LZ–ŠK)
   b. jedne riječi (naglasna sinonimija): *planìna* i *plànina*; *knjìževnōst* i *knjižévnōst*; *svèćenīk* i *svećènīk*
6. dvije riječi ili više riječî različite etimologije: *pas* (*pâs*) i *pas* (*pȁs*); *luk* (*lûk*) i *luk* (*lȕk*); *kupiti* (*kúpiti*) i *kupiti* (*kȕpiti*)
7. različite riječi iste etimologije koje se razlikuju po naglasku: *zagledati* (*zàgledati*) i *zagledati* (*zaglédati*).

Iz prikazanoga se može zaključiti da su raznozvučne istoslovnice u hrvatskom jeziku prilično česta pojava. Ta je pojava uglavnom problem govora, odnosno pravogovora, ali može izazvati i nesporazume u pisanom tekstu zbog dvosmislenosti, koju najčešće kontekst rješava. No, moguće je, kao i kod homonimijskoga konflikta, da je i iz rečenice nejasno o čem je riječ, primjerice o kupovini ili o skupljanju: *Ivan je odlučio ovaj tjedan kupiti šljive*.

Naglasne su dublete i triplete problem jezične norme, a u standardnom jeziku mogu nastati zbog istodobnoga postojanja starijega i novijega naglaska ili kao posljedica različita naglašavanja u našim krajevima. Promjena naglaska u oblicima jedne riječi obrađuje se u morfologiji i ovdje se neće podrobnije razrađivati. Riječ je uglavnom o tome da se upravo oblični homogrami razlikuju naglaskom ili dužinom (primjerice genitiv jednine i množine imenica sklonidbe *a*), ali ne i nužno, pa u tom slučaju, ako postoji i istozvučnost, nastaje gramatička homonimija.

Ovdje nas zanimaju ponajprije naglasne različnice (uvijek imamo na umu da je riječ o heterofonskim homogramima) koje ne pripadaju morfologiji, dakle koje nisu vezane uz promjenu naglaska u paradigmama promjenjivih riječi. Zanimaju nas slučajevi kad naglasak ima ulogu tvorbenoga sredstva, kad njegova uloga prelazi granice tvorbe oblika i kad

---

[13] Primjer navodi Klaić (1976), a izrekao ga je kajkavac: Branko Gavella.

[14] Ne smatramo da je to konačna podjela, nego dajemo prijedlog moguće tipologije heterofonih homografa. Ako se uzme u obzir različito mjesto naglaska, razlika u dužini i u tonu, ako se i nenaglašena dužina uključi, tipologija je mnogo složenija, pogotovo ako bi svaki tip pratio i naziv.

ulazi u tvorbu novih riječi. Postoje obrasci za tvorbu riječi određena značenja, npr. tvorba imenica za vršitelja radnje, pa kad se javi potreba za novim značenjem, novo značenje dolazi u sukob s postojećim te se u polisemnoj strukturi javlja napetost zbog "nepodnošenja" dvaju značenja, pogotovo ako je riječ o imenovanju osobe i neosobe, brojivoga i nebrojivoga, apstraktnoga i konkretnoga. Tako se izbjegava upotreba riječi *mornarica* za ženski mocijski parnjak od *mornar* jer je riječ *mornarica* već "zauzeta", iako je tvorba naziva za vršiteljicu radnje sustavna te bi riječ mogla biti višeznačna. U tom konkretnom slučaju nije velik problem jer su rijetke žene mornari. Po istom se obrascu smatra da nema riječi za ženu koja govori jer je *govornica* značenjski zauzeta ili se uvodi nova riječ *govoriteljica*, kojoj je upotrebna čestota veoma mala.[15] No, kad iziđe vijest da je umrla posljednja *gòvōrnica* jezika bo,[16] onda nitko ne misli na onaj mali prostor za telefoniranje ili na onaj dio namještaja za kojim govornik stoji dok govori, koji se jednako piše, ali različito izgovara: *govórnica*. Na tom se primjeru može vidjeti što su naglasne dublete, a što su različite riječi. Prema priručnicima (usp. Vukušić i dr. 2007) naglasne bi dublete bile *gòvōrnica* i *govòrnica*. Njima pridružujemo još jednu riječ: *govórnica.* Možda će zbog tehničkoga razvoja *govórnice* nestati[17] pa neće više biti jezičnoga problema jer će postojati samo žene koje govore – govornice (ako ih ne potisnu govoriteljice). Zasad je rječotvorni problem riješen. Ima primjera koji se čine dublete, a nisu. Dva suvremena jednojezičnika bilježe različite naglaske za riječ koja znači vrstu broda: *rȉbarica* (Rječnik LZ–ŠK) i *ribàrica* (Anić). Međutim, to nisu naglasne dublete, nego dvije riječi, prva riječ znači 'žena koja lovi ribu', a druga 'vrsta broda'. Jednako se tako sreću dva naglaska na riječi *pozornica* pa bi se moglo komu činiti da su to naglasne dublete ili da je riječ o homonimima: 1. *pozórnica* ('mjesto za izvođenje predstave') i 2. *pòzōrnica* ('policajka ili vojnikinja'). Kako je riječ o riječima koje nisu istozvučnice, one nemaju jednake izraze pa ne mogu biti homonimi. Naime, uz prvu imenicu s dugouzlaznim naglaskom na drugom slogu u značenju prostora postoji i druga imenica s kratkouzlaznim naglaskom na prvom slogu *pòzōrnica* koja označuje žensku osobu. Taj je naglasak zabilježen u Rječniku LZ–ŠK, ali ne u tom značenju. Našlo bi se tu još imenica sa sličnom značenjskom i naglasnom oprekom, od kojih jedan parnjak označuje žensku osobu, npr. *pòslanica* i *poslànica*, *bròdarica* i *brodàrica* (i mjesto *Brodarica*), *bosànčica* i *Bòsančica*. Zahvaljujući naglasnim oprekama dobivene su nove imenice, a većinom je riječ o ženskim mocijskim parnjacima za koje se smatra da se ne mogu upotrebljavati jer je njihova sustavna tvorba "zauzeta" drugim značenjem.

Trebalo bi napraviti popis svih heterofonskih homograma različite tvorbene osnove (*rȅpnī* < *rȅpa* i *répnī* ili *rêpnī* < *rêp*), a pogotove onih iste tvorbene osnove da se vidi jesu li nastajali usporedno, jesu li nastajali kao posljedica naglasne dubletnosti i razvojem novih značenja ili se riječ depolisemizirala na izraznoj razini kao što se dogodilo s glagolskim imenicama. Poznato je da glagolske imenice znače radnju i rezultat te radnje, poznato je i da se mali broj njih naglasno razlikuje u ta dva značenja, ali nije definiran njihov leksički status

[15] U Hrvatskoj jezičnoj riznici (http://riznica.ihjj.hr) pronađena su dva primjera samo kod Tomislava Ladana.

[16] Vijest na portalu dnevnik.hr od 3. 9. 2010.

[17] Joel Schumacher režirao je izvrstan film *Telefonska govornica* (*Phone Booth*) upravo o posljednjoj govornici u New Yorku.

i način nastanka. Smatramo da je riječ o heterofonskim homogramima koji su posljedica raspada izraza, pa s njim i polisemije, te su tako nastale dvije riječi s različitim naglascima, dok je većina i dalje ostala višeznačna. Dosad je pisano o depolisemizaciji kojom nastaju homonimi (Tafra 1986) jer se raspala značenjska veza, ali u ovom slučaju ne nastaju homonimi jer ostaje čvrsta značenjska veza između tih dviju riječi koje su i dalje u istom leksičko-semantičkom razredu, ali se promjenom naglaska raspala istost izraza. Raspad polisemije moguć je, dakle, na dva načina, po sadržajnoj ili po izraznoj liniji. U drugom slučaju nije riječ o naglasnim dubletama jer su posrijedi dvije riječi različita izraza (naglaska) i svaka sa svojim značenjem. Naglasne dublete imaju isto značenje bile one jednoznačnice ili višeznačnice, a u ovom su slučaju dva izraza i dva sadržaja.

Ostavljamo zasad raspravu na koji su sve način nastali heterofonski homogrami, iako je iz navedenih primjera vidljivo da su različiti putovi njihova nastanka. U nekih su različite tvorbene osnove, u nekih se raspala polisemija na izraznoj razini, a u nekih su se značenjski razgraničile naglasne dublete. U svakom slučaju naglasak se pojavljuje kao rječotvorno sredstvo čija se uloga izjednačuje s afiksima (Tafra i Košutar 2008). Samo je dio tih naglasnih različnica kojima se popunjava leksik u kroatistici tek rubno primijećen i imenovan kao “unutrašnja tvorba” (Babić 1986).

Postoje granični slučajevi između oblikoslovlja i rječotvorja koje treba razmotriti pojedinačno. Pritom se istodobno mora gledati i na gramatiku i na semantiku i ne može se zaključivati samo na osnovi formalnih čimbenika. Brozović je kao vrstan akcentolog zaključio da lokativ *u pogledu* ima dva naglaska i da to nisu naglasne dublete jer je raspodjela naglaska vezana uz posebna značenja. To je točno, zaista nisu naglasne dublete. No, nisu više ni jedna leksička jedinica, nego su zapravo tri: *u* (*tvom*) *pȍgledu* je lokativ imenice *pogled*, *u poglédu* (*toga*) je složeni prijedlog (obično se upotrebljava u administrativnom stilu), a *u svakom poglédu* je frazem. Brozovićev primjer *pȍbōžnōst* i *pobóžnōst* mogao bi se tumačiti kao naglasna dubletnost da nije posrijedi osim naglasne razlike i značenjska i gramatička razlika. Apstraktna imenica *pȍbōžnōst* znači ‘osobina onoga koji je pobožan, nutarnji stav’ (*njegova pȍbōžnōst*) i ima samo jedninu, a imenica *pobóžnōst* znači ‘čin’ i ima i jedninu (*pobožnost krunice*) i množinu (*svibanjske pobožnosti*). Da ne postoji razlika u naglasku, bila bi to višeznačnica, leksička (dva značenja) i gramatička (u jednom značenju *singulare tantum*). Tako se pokazuje da je razlikovna funkcija prozodijskih jedinica u hrvatskom jeziku mnogo složenija od razlikovne funkcije fonema.

